

Drobní průvodci lidské společnosti: Mají vrabci do budoucna šanci?

(www.stoplusjednicka.cz: Drobní průvodci lidské společnosti: Mají vrabci do budoucna šanci? - Denisa Mikešová) Vrabec je ztělesněním nenápadného ptáka, jehož historie přitom úzce souvisí s vývojem lidské civilizace. Zatímco ovšem lidí dál přibývá, stavy kdysi všudypřítomných opeřenců poklesly natolik, že se leckde stali téměř kuriozitou. Pamětníci potvrdí, že ještě před třiceti lety vrabci švitořili a poskakovali téměř všude. V současnosti ovšem viditelně ustupují z pozic. Ze dvou českých vrabčích druhů to platí především o vrabci domácím, kterého ornitologové už v roce 2003 dokonce vyhlásili ptákem roku. Doufali, že právě tak upozorní na jeho klesající počet. O původu vrabců toho zoologové příliš nevědí, i když na toto téma vznikly dvě hypotézy. Podle první z nich proběhla evoluce vrabčího rodu někde ve Střední Asii, odkud se vrabec dál šířil s rozvojem zemědělství. Podle druhé hypotézy vrabec pochází ze Středomoří. Tak jako tak dokázal tento přizpůsobivý pták naplno využít možnosti přizvít se na člověkem vypěstovaných plodinách a stal se nezanedbatelným lidským průvodcem. S expandující lidskou kulturou obsazoval stále nová a nová území. Ornitologická příručka uvádí, že rychlost šíření od Uralu na východní pobřeží Sibíře bylo odhadnuto na 40 km za rok, a při osídlování Ameriky kolem 30 km za rok.

V České republice žijí dva druhy vrabců – **vrabec domácí** a **vrabec polní**. Životní prostředí obou druhů je odlišné, přestože se na mnoha místech mohou potkat. Vrabec domácí žije pouze v těsné blízkosti lidských sídel. Na rozdíl od vrabců polních však zahnízdí prakticky kdekoli. Jeho obydlí můžete objevit na domech, v hospodářských budovách, ve větracích otvorech, na půdách, v budkách, v dřevinách pnoucích se po zdech, ve spodních částech čapích hnízd a vzácně i volně na stromech. Poslední způsob hnízdění u nás postupem času vymizel a na rozdíl od minulosti je dnes zcela neobvyklý.

O neuvěřitelné přizpůsobivosti vrabců domácích svědčí případ z anglického Yorkshiru, kde drobní ptáčci hnízdili v uhelném dole 600 m pod zemským povrchem. Žili zde několik let a dokonce zahnízdili, přestože byli zcela odkázáni na potravu přinesenou horníky. Navíc od sobotního odpoledne do pondělního rána byla v dole naprostá tma. Přes snahu obou vrabčích rodičů, kteří během důlního provozu lovíli v podzemí členovce a mury poletující kolem lamp, se mláďata nedožila dospělosti.

V dnešní době si asi jen stěží dokážeme představit mnohasethlavá vrabčí hejna, která pro naše předky zcela odkázané na úrodu svých políček, představovala vážné ohrožení. Nelze se proto divit, že vrabci byli v minulých staletích považováni za škůdce a byli hubeni. V dobách Marie Terezie byly za každého zabitého vrabce odměny, za protektorátu bylo hubení dokonce úředně nařízeno. Vrabci s jinými ptačími druhy bývali též běžnou součástí jídelníčku.

Dnes se situace dramaticky změnila. Z velkých měst Britských ostrovů zmizelo za dvacet let 90 % populace vrabců domácích, ve Finsku za zhruba stejnou dobu 60 %. V Praze zaznamenal částečný pokles stavu vrabců domácích již ornitolog Jiří Baum ve 30. letech 20. století, a to v souvislosti s náhradou koňských povozů za automobily. Svůj díl v toku času přineslo také postupné snižování živočišné výroby, úbytek malochovů drůbeže, a především ve velkých městech náhrada volně rostoucí zeleně se zastoupením neupravovaných křovisek za přemrštěně udržované parkové plochy. Spolu s mizením vhodných úkrytů, hnízdních příležitostí

a snížením potravní nabídky se významně zhoršily životní podmínky vrabců. Důvodů vymírání těchto kdysi zcela běžných ptáků je tedy opravdu mnoho.

V jižní Anglii se vědci snažili objasnit příčinu vrabčího úbytku. Zkoumali několik vrabčích hejn, přičemž v jednom z nich vrabců ubývalo a zbývající měla stabilní počet. Přitom bylo zjištěno, že se hejna od sebe neliší ani v počtu vyvedených mláďat ani v jejich mortalitě. Problém byl v tom, že v ubývajícím hejnu méně jedinců přežívalo zimní měsíce. Příčinou byl nedostatek potravy. Když britští vědci vrabce z tohoto hejna další zimy přikrmovali, úmrtnost se zastavila. Otázkou je, zda hlavní příčina celkového vymírání vrabců je skutečně v nedostatku potravy. Přesné odpovědi zatím neznáme.

Faktem bezesporu zůstává, že lidská aktivita v krajině významně ovlivňuje chod přírody. Hnízdící vrabci domácí sbírají potravu v nejbližším okolí hnízda, ale na venkově ubývá volných chovů drůbeže a dalších domácích zvířat, takže vrabcům mizí možnost přikrmování se během tuhých zim. Vesnice se vyliďňují nebo se proměňují. Venkovská stavení jsou přestavována na moderní domy. I zahrady, stejně jako ostrůvky městské zeleně, jsou často přeměňovány na biologicky sterilní prostředí: chybí neupravené keře se spodní proschlou částí, hromady větví, záhony jsou často pokryty vrstvou mulčovací kůry, z trávníků jsou odstraňovány plevely. Dnešní zemědělci navíc na podzim obvykle zaorávají strniště, která dříve v mrazivých měsících poskytovala zbytky potravy nejen vrabcům. Velkým problémem je samozřejmě i používání chemických přípravků, které se ptákům usazují v těle a působí zdravotní potíže až neplodnost.

Vrabec domácí byl jedním z nejúspěšnějších ptačích druhů, který spolu s lidmi prožil rozkvět svého rodu. Na začátku třetího tisíciletí však ztratil početnostní převahu a existují už i místa, kde se nevyskytuje vůbec. Je známo, že ptáci jsou indikátorem kvality života. Můžeme tedy říct, že nepříznivý osud vrabců je zrcadlem života nás samých. Těžko předvídat, jestli vrabcům hrozí nebezpečí, že by vyhynuli úplně.

Vrabec domácí (*Passer domesticus*)

- **Řád:** Pěvci
- **Čeleď:** Vrabcovití
- **Velikost:** cca 14–15,5 cm, váha kolem 30 g
- **Hnízdění:** Mezi dubnem a srpnem až čtyřikrát do roka.
- **Potrava:** Stravovací zvyky obou vrabčích druhů jsou podobné. Celoročně se živí semeny plevelů a kulturních plodin, přizívají se společně s drůbeží a na zemi, z listů keřů a stromů sbírají bezobratlé. Svá mláďata krmí výhradně hmyzem.
- **Společenský život:** Díky tomu, že vrabčí jídelníček je energeticky bohatý, mají ptáci dostatek času na to, aby rozvíjeli složité sociální vztahy v rámci hejna. Za zmínku stojí, že mají nejbližší k africkým snovačům, kteří hnízdí v obrovských koloniích.

„Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346. Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

- **Rozšíření:** V celé Evropě, většině Asie i na severu Afriky. Byl introdukován do mnoha zemí světa v Africe, Austrálii i Jižní Americe.

Myšlenka: Vrabec domácí byl jedním z nejúspěšnějších ptačích druhů, který spolu s lidmi prožil rozkvět svého rodu. Na začátku třetího tisíciletí však stavy kdysi všudypřítomných opeřenců poklesly natolik, že se leckde stali téměř kuriozitou.

Důkaz: (vypiš důkazy z textu potvrzující tuto myšlenku)

Vysvětlení: (najdi a napiš vysvětlení pro tuto myšlenku)

„Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346. Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Autorovo poselství:

„Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346. Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.